

BIBLIOGRAFIA

O. TALLGREN : *Glanures catalanes et hispano-romanes* (ser. I-IV), publicades en *Neuphilologische Mitteilungen*, t. XIII, XIV, XVI, Helsingfors, 1911-1914.¹

68. No ens podem decidir a admetre definitivament l'ètimon *arbitrare* per *obirar* o *ovirar* (*ubirá*). És temptadora (cal confessar-ho) la forma *albirar*, *aubirar*, que constata P. Fabra en sa *Gramàtica* (348, nota 1) i M. Aguiló en son *Diccionari*; però, llevat que no existeixen documents antics per a la forma *obirar*, els inconvenients que presenta dita etimologia són principalment d'ordre semàntic. Efectivament, tots els exemples antics signifiquen propiament 'jutjar', 'pensar', 'creure', és a dir, una operació intel·lectual. La immensa majoria de les expressions metafòriques són aplicacions d'una cosa o acció material, concreta, corporal, a una cosa o acció immaterial, abstracta, espiritual.² El traspàs del sentit immaterial originari de *arbitrare* ('jutjar', 'pensar', 'creure') al material d'*obirar* ('entreveure', 'vesllumar', 'divisar'), si bé no impossible, seria un cas poc comú, que necessitaria ésser plenament demostrat per a ésser admès. La gran família de les metàfores corrents en el llenguatge és representada pel cas invers, com havem dit; i els exemples que se'n poden aduir són innombrables: *pensar*, *entendre*, *rumiar*, *barrinar*, *ensenyar*, *capir*, *abatut*, *trempat*, *trasbalsat*, *commogut*, *explicar*, *corromput*, *afirmar*, *baixessa*, *amargor*, etc., etc.

I sobretot seria difícil, àdhuc admetent aquell traspàs de significació immaterial a material, d'explicar la vaguetat que ha adquirit el modern *obirar* = 'vesllumar', 'entreveure', respecte de la significació, tan concreta i precisa, de *albirar* = 'pensar', 'jutjar'. Una operació intel·lectual plena i afirmativa s'hauria així transformat en una operació visual incompleta i dubitativa.

Però encara, totes aquestes raons, per poderoses que siguin, ens haurien sols mogut a dubtar de l'ètimon *arbitrare*, i a admetre'l

1. V. BUTLLETÍ, gener-juny 1914, 36-39.

2. Cons. Nyrop *Das Leben der Wörter*, 115 i 116, i Paul *Prinzipien der Sprachgeschichte*, 94-97.

interinament, si no haguéssim trobat un altre mot que ens posa en el camí d'un ètimon més satisfactori. Aquest mot es *avir* < **aguriu* (d'on també *averany*), que T. tracta en les seves *Glanures* mateixes. És veritat que també en aquest cas tindriem l'aplicació d'una acció espiritual a una altra de material, que ens ha privat d'admetre l'etimologia *arbitrare*; però la significació de *avir* ('presagi', 'endevinació') s'avé amb la d'*ovirar* molt més estretament que la d'aquest darrer amb *arbitrare*, car es tracta en ambdós casos d'una acció entranyant una certa indeterminació, dubte o vaguetat. El fet de 'presagiar', encara que fonamentalment immaterial, implica una sensació, un fet d'ordre material; i l'evolució de **avirar* a 'entreveure' es mou sense obstacle al través d'aquestes etapes: **avirar* (= *presagiar*) > *pressentir* > *preveure* > *entreveure* (= *ovirar*). Les formes provençal *aurar*, castellà *agorar*, 'predir', apoen semànticament aquesta etimologia. Un cas semàntic paral·lel ens l'ofereix *endevinar* (de *divinare*, 'predir', 'profetitzar') en sentit de 'veure', 'entreveure'. Finalment, no hi ha cap dificultat per a explicar la *o* (*u*) inicial per a (*é*). Es tracta d'una assimilació a la labial següent, determinada segurament per alguna analogia, com *domàs* de *domascus*, *romandre* de *remanere*, *obrir* de *aperire*, *suó* per *saó*, *rufagada* per *rafagada*, *omplir* de *implere*.

El verb *arbitrar*, amb sos reflexes *albirar*, *aubirar*, es pot considerar com a mort en el català modern.

72. Vegi's, a propòsit de *clatell*, ço que diem en el nombre prop-passat del BUTLLETÍ (gener-juny 1915, p. 43). La influència de *clot* en la forma mallorquina *clotell* és innegable; però creiem haver demostrat allí que en el català *clotell* o *clatell* i el provençal antic *cogotz*, castellà *cogote*, es tracta d'una mateixa paraula, potser *cucutium* (v. Meyer-Lübke, *Wtb.*), encara que aquest ètimon no ens acabi de satisfer.

77. L'heteroclisia *deixondar*, *deixondir*, que interessa a T., és un fenomen freqüent en el verb català. Aquí van uns quants exemples que recordem de moment: *deixar*, *deixir* (Camp de Tarragona); *aclarar*, *aclarir*; *engruixar*, *engruixir*; *botar*, *botir*, *botre*; *aplanar*, *aplanir*; *assaborar*, *assaborir* (*Diccionari Aguiló*); *ablanar*, *ablanir*.

80. El català *bolva* significant 'borrall', castellà *copo*, no es pot fàcilment relacionar amb la significació de *ulva* ('herba d'aigua-molls'), d'on la fa venir en T. Ens inclinem encara a l'etimologia *pulvis*, que ja vam proposar en els *Estudis etimològics catalans* (*Estudis Universitaris Catalans*, vol. VII, 114), confirmada pel provençal modern *bolbo*, 'atome de poussière' (Mistral), que satisfà

tant semànticament com fonèticament. En cas extrem admetríem l'ètimon *ulva* per a la forma ribagorçana *olva*, que porta A. Navarro (volum del *Congrés*, 230), amb la significació de 'el detritus que queda de l'herba dins el paller', i que també esmenta en T.

82. L'enginyosa etimologia que en T. proposa a l'*afuar* mallorquí ('precipitar-se', 'abordar', 'embestir') deixa lloc a un dubte. 'Afuar' també significa en mallorquí 'aprimar d'un cap', 'afilar'; i en aquest sentit és evident que deriva de *fusus* ('fus'), d'on també *fusell* i *fuell*, *fuet*, *fuetada*, i altres derivats. Ara ens hem de demanar si *afuar*, en els seus dos sentits, no pot sortir d'un sol i mateix ètimon. Nosaltres no veiem cap inconvenient d'ordre semàntic que s'oposi a admetre l'ètimon *fusus* per a la paraula en una i altra significació.

El 'córrer', 'precipitar-se', d'una persona o d'un animal, es tradueix en una línia de moviment rectilini que es prolonga, això és, que *s'afusa* o *s'afúa*. El francès *fusée* ('coet') ens dona una idea ben clara d'aquesta relació entre el moviment rectilini i la forma del *fus*. És, doncs, possible que la primera sensació s'hagi associat amb la segona en l'expressió pròpia d'aquesta : *afuar*.

86. En *coma* ('vall') s'ha de notar la irregularitat de l'evolució fonètica *cumba* > *coma* per *comba*, que varem explicar en el nombre de gener-juny 1915 del BUTLETÍ (ps. 46 i 47).

90. A l'interessant estudi semàntic que fa en T. de la locució mallorquina *témer-se de* = 'adornar-se de', sols volem afegir que, igual que en antic francès i en antic castellà, *dubtar* i *dubte* signifiquen en antic català 'témer', 'temor': «tota la morisma se'n anava molt cuytada ab gran desorde per *dupte* que tenien que no ixquessen los de la ciutat» (*Tirant*, I, 325).

91. En el dialecte barceloní pot afirmar-se, com ho fa M. Spitzer, que *tombar* sols té el sentit de 'girar', i no mai el de 'caure'. En el dialecte del Camp de Tarragona, *tombar* no sols significa 'girar una cosa sobre ella mateixa', sinó també 'passejar', 'donar voltes', parlant de les persones : així, doncs, no sols un moviment de rotació, sinó de translació. En el dialecte barceloní posseeix aquesta significació translativa el substantiu verbal *tom* : *fer un tom* ('passejar').

Addicions i rectificacions:

69. Les etimologies de T. i de Spitzer sobre el mot *ble* i sos derivats no tenen en compte la forma *blesé*, que surt en els *Documents* del *Alart* i que varem examinar en els nostres estudis etimològics (*Estudis Universitaris Catalans*, vol. VII, 110 i 111).

Aquest *blesé* primitiu, que coincideix amb el provençal modern (v. Mistral), no es pot explicar ni per *brand*, com proposa T., ni per *mollis*, com vol Spitzer. La fonètica i la semàntica ens porten a enllaçar el català *blesé*, *ble*, amb el mitjà alemany *blas* ('ciri', 'teia') (v. Meyer-Lübke, *Wib.*, 1154), del qual trobem el derivat *blaserius* ('incendiarius') (Ducange) en el llatí medieval.

Rectificació. En la primera part de la nostra recensió de les *Glanures* de T., publicada en el nombre de gener-juny del nostre BUTLLETÍ, diem equivocadament, tractant del mot *auir* (p. 37), que «pot donar-se com assegurada la pronunciació antiga *abir*». Estudiant detingudament l'evolució fonètica probable del primitiu *auir*, tindrem aquest resultat: Va tenir lloc el desplaçament de l'accent *auir* (cp. **núit* > **nuít*); es verificà l'epètesi de *v*, *avuir* (cp. *ad hodie* > *avui*) amb pronunciació labio-dental de *v*, com *avui*, *covard*, etc.; es complí la simplificació de *uí* > *i*, *avuir* > *avir* (cp. **núit* > *nit*): així, doncs, *agurium* > *auir* > *avir* > *avuir* > *avir*. Finalment, per explicar *ovirar* per *avirar*, podria admetre's la formació del verb en l'etapa *avuir*, d'on **avuirar*, d'on **auvirar*, d'on *ovirar*. — M. M.